

udvarhoz föltétlenül ragaszkodó, katolikus Pázmány parancsoló szükségnek tartotta a nemzeti, a protestáns Erdély fennállását, mert különben, mint ő fejezte ki magát *gallérunk alá pökne a német*, bizony a mai kor kulturpolitikusainak, a modern tudományokat bármily nagyrabecsülő, a német nyelvért bármennyire is buzgólkodó közoktatási vezérférfainknak is be kellene látniok, hogy a latin nyelv mellözhetetlen a magyar középiskolából, mert különben *nyakára hág a német nyelv a magyarnak*. — Szóval *Erdélynek a magyar politika terén teljesített nemzeti hivatása átváltozott a latin nyelvnek a magyar cultura terén teljesítendő nemzeti hivatásává*.

Erdemes volna a tüzetes fejtegetésre, hogy a latin nyelv általában mennyivel inkább beválik középiskolai disciplinának, mint a német nyelv, hogy a latin nyelv sok tekintetben mennyivel közelebb áll a magyar észjáráshoz, mint a német nyelv, hogy a latin nyelv hatása alatt keletkezett szók és szólások mennyivel inkább átmentek a magyar nyelvnek vérébe, mint a germanizmusok, sőt azt sem volna érdektelen bizonyítgatni, hogy a latin költészet remekeit utánzó magyar költők mennyivel értékesebb műveket hoztak létre, mint mikor német mintákat követtek, de mindez nagyon is messzire vinne. Szavaimból még talán azt olvashatnák ki, hogy én a német nyelv ellen akarok küzdeni, holott én a német nyelvnek a középiskolában nélkülözhetetlen voltáról mélyen meg vagyok győződve, csak hogy a tanításával járó veszélyeket is nagyon világosan látom.

E veszélyektől való félelem, a magyar nyelv és szellem szabad fejlődése miatti aggodalom bírtak rá, hogy most az egységes középiskola kérdésének alkalmából a latin nyelv nemzeti hivatását hangoztassam, mert a német nyelvnek hódító terjeszkedése, fojtó uralma ellen a latin nyelvben látom a leghathatósabb ótalmat; *épen azért, ha a latin nyelvet soha egyetlen nemzet iskolájában sem tanították volna, a magyar nemzetnek magának kellene az eddigi kulturájával való kapcsolat és további művelődésének idegen elnyomástól való biztosítása kedvéért az első lépést megtennie, hogy valamennyi középiskolájába bevigye a latin nyelvet, még pedig előbb, mint bármely más idegen nyelvet.*

KARDOS ALBERT.

TANÍTÓKÉPZÉSÜNKRŐL.

Hova-tovább egy esztendeje lesz, hogy a tanítóképző intézeti tanárok országos egyesületének választmánya albizottságokban és a plenumban a tanítóképző intézetek tantervének revisiójával foglalkozik. Hogy ez a tanterv nagyon is rászorúl a revisióra, azt fölös-

leges egy szóval is bizonyítani, az köztudomású dolog mindazok előtt, a kik a tanítóképzéssel foglalkoznak. Nem is erről akarok ez alkalommal szólni. De az említett egyesületi választmány tantervmódosító munkásságáról sem, ha csak azt el nem mondom róla, hogy ez a testület feladatának magaslatán áll, hogy gyönyörűség volt végig hallgatni az eddigi tárgyalásokat, melyek a tagok alapos hozzáértéséről, erkölcsi komolyságáról és ritka buzgalmáról tettek fényes bizonyosságot, a mely utóbbi jelenség különösen kiemelendő, kivált mostanság, mikor oly feltűnő módon megcsappant tanítók és tanárok közt az egyesületi élet iránti lelkesedés. E tanácskozásoknak csupán egy igen jellemző momentumára akarok ráutalni, mivel a jelen elmfuttatásomnak alkalmas kiindulásául szolgál: arra a vívódásra, a melyben a választmány leledzett, hogy egyfelől oly életrevaló tantervet teremtsen, a melylyel tanítóképzésünk perfectibilitását biztosítsa, s hogy másfelől a tanítóképző növendékeit túlon-túl meg ne terhelje. Mert különösen a tanításra nézve áll az a német közmondás, hogy: Gut Ding will Weile. S noha a választmány váltig szabódott az eddigi tanítási órák felszaporításától, mégis kénytelen volt a heti tanítási időt 33 órában állapítani meg. Eddig 27, a tanítónőképzőkben pedig 28 volt a maximális szám.

Hát a tanterv javítása valóban nem volna képzelhető a tanítási idő szaporítása nélkül? Hát épen nem volna lehetséges ebből a végzetes dilemmából kibontakozni, hogy vagy felszínes tanítás (hogy az eddigi oktatás felszégeit egy szóba foglaljam össze), vagy tetemes óratöbblet?

Szerény nézetem szerint igen is lehet.

Három bajban látom én a tanítóképzőkben eddig tapasztalt fogyatkozásoknak a kútforrását. Az egyik organikus, kettő meg acut baj. És a két acut betegség ellen kell és lehet is orvosságot keritennünk. Organikus baja a tanítóképzőnek, hogy két úrnak is szolgál, hogy általános emberi ismeretekkel *nevelő*-iskola is, mint akár a polgári, a reáliskola, a gymnasium, és egy bizonyos életpályára előkészítő, kenyérkeresetre képesítő *szak*-iskola is, mint pl. a mezőgazdasági, erdészeti iskola, kereskedelmi akadémia stb. S hogy ez a két lélek egy testben mennyire szertehúz, hogy az általános ismereteket közlő iskola mennyire leteperi a szakiskolát, azt bizonyítani vajmi fölösleges. De ezen egyhamar segíteni nem lehet. Ajánlottak ugyan ez ellen is remediumot, egyebek közt azt is, hogy a tanítóképzőbe csak érettségi bizonyítvánnyal léphessenek a növendékek s hogy így a tanítóképző tisztán csak szakiskola legyen. De ez most, hogy 300 forintnyi fizetési minimumot is alig tudunk a tanítók számára kiteremteni, még ábrándnak is merész.

Nem úgy áll a dolog a másik két bajjal, a melyeket acut bajoknak neveztem. Az egyik az, hogy a már amúgy is kettős célú tanintézetet még egy egész csomó oly apróbb célok szolgálatába kényszerítik, a melyek elviselhetetlen terheket rónak rá, és csak

hogy épen el nem ütik tulajdonképeni rendeltetésétől. Valóban az ember elszörnyűködik, ha meggondolja, mi mindent követelnek a tanítóképzőtől, hogy mi mindenre képesítse a leendő tanítókat. Azok ne csak a nép gyermekeinek, hanem magának a népnek is legyenek oktatói, vezetői, legyenek a közegészségügy őrei, a hiányzó orvosok megbízható helyettesítői, legyenek ügyes mezei gazdák, pomologusok, méhészek, selyemhernyó-tenyésztők, értsenek mindenféle házi-iparhoz, legyenek a zenét alaposan értő kántorok, a kik nemcsak a templomban tudják kötelességüket teljesíteni, hanem tudjanak dalköröket is szervezni és vezetni, tudjanak legalább valamit a süketnémák s a hülyék tanításához, legyenek képesek működésök helyén a tűzoltást szervezni, a tanítónő esetleg lehessen gouvernante, azért tudjon jól francziául, zongorázni stb. stb. Az intéző körök könnyen engedtek egyes felszólalásoknak, a melyek majd ezt, majd amazt követelték a tanítóképzőtől s apránként annyira megrakták ezt a tanintézetet efféle feladatokkal, hogy az növendékeiből valóságos ezermestereket kénytelen faragni, hogy kénytelen idejének jókora részét oly tárgyak tanítására fordítani, melyek a tulajdonképeni oktatással csak úgy hegyről-végről rokonok. Ennek meg kell változnia. Vissza kell térni ahhoz az egyszerű, de egészséges felfogáshoz, hogy az a jó tanító, a ki az iskolában jó eredménnyel tanítani tud, nem pedig az, a ki jó kántor, tűzoltó és életmentő s hogy a tanítóképzőnek ilyen jó tanítókat nevelni legyen fő-fő feladata és ambíciója.

Ismétlem röviden: Az egyik acut baj az, hogy oly tudnivalók és ügyességek, melyekkel a leendő tanítókat az *iskolán kívül való szereplésükre* szereljük fel, kezdenek a tanítóképzőben elhatalmasodni azon tudnivalók és ügyességek rovására, a melyekre *magában az iskolában* van a tanítónak nagy szüksége. E baj orvoslása pedig magától kínálkozik: ki kell ezeket a fattyúhajtásokat irtani, melyek a tanítóképzés fájától az éltető nedveket elvonják. Kép nélkül szólva: meg kell a tanítóképzőt e melléktárgyak nagy részétől szabadítani.

Nagy részétől mondom, mert nem vagyok annyira elfogult, hogy e tárgyak egynémelyikének — teszem valamely házi-iparnak, vagy a kántorságra való képesítésnek — a tanítói állásra nézve nagy fontosságát be ne lássam. De azt be nem látom, miért kelljen e melléktárgyakat Magyarország valamennyi tanítóképzőjében egyaránt tanítani. S ez épen a tanítóképzők acut bajainak másodikika. A mi tanítóképzőink nem egy bizonyos szűkebb területről szedik növendékeiket és nem e bizonyos szűkebb terület speciális viszonyainak képesítenek tanítókat. Mi minden egyes tanítót az egész ország számára úgy akarunk képesíteni, hogy az bárhova kerüljön, bármely kívánalmaknak képes legyen megfelelni; így aztán sokat markolunk és keveset fogunk. Vegyük például a fővárosi tanító- és tanítónőképzőt. Van rá eset akárhány, egy egy-egy növendék két,

sőt három tanítóképzőt is útba ejt, mire szülőhelyéről a fővárosba felkerül. Vannak itt növendékek a Bánsághól, Árvából, Vasmegyéből és a Székelyföldről. A kilépő tanítójelölttel pedig megesik akárhányszor, hogy Torontál szülöttje fent, valamely turóczi megyei állami iskolában, s a székely fiú vagy leány a Muraközön, a Göcseiföldön kap állomást. Most tessék meggondolni, mennyi értékes tanítói minőség vesz itt kárba. Az a növendék ismeri szülő megyéjének földjét hegyről-tövire, ismeri az ottani nyelvjárást, bírja az ott élő másajkú nemzetiségnek a nyelvét, jártas abban a házi iparban, a mely azon a vidéken el van terjedve, és mind ennek egy csepp hasznát sem veheti abban az iskolában ott az Isten háta mögött, szülőföldjétől vagy 80 mérföldnyire, a hova őt a véletlen sodorta. Pedig hát mi volna természetesebb, mint az, hogy a fővárosi tanítóképzők főképp Budapest területéről és környékéről rekrutálják a magok növendékeit és ugyancsak Budapest és környéke számára neveljenek tanítókat. Tudom, mit hoznak fel erre ellenvetésül, hogy a közoktatásügyi miniszterium s a fővárosi tanítóképzők igazgatói édes örömet látnák, ha a fővárosi hatóság ez intézetek növendékeivel töltenék be Budapest tanítói és tanítónői állomásait, s hogy sehogy sincs hatalmukban változtatni azon, hogy a főváros hatósága az említett intézetekből kikerült tanítókon — hogy nagyon enyhén válaszszam meg a szót — nem igen kap. Erre feleletem ez: Ha a fővárosi tanítóképzők legnagyobb részt a főváros területéről szednék növendékeiket, már evvel magával is nagy biztosítékot szereznének magoknak, hogy az ő neveltjeik, összeköttetéseiknél fogva, nagyobbára fővárosi iskolákban nyernének alkalmazást. De ezen fölül okvetetlenül szerit kellene — és lehetne is — ejteni, hogy a fővárosi hatóság érdeklődését, sőt érdekét odakössék a fővárosban lévő állami tanítóképzőkhöz. Van ennek módja elég. Már az által is, hogy a kormány kijelenti, hogy leginkább fővárosi ifjakat és leányokat vesz fel a budapesti tanítóképzőkbe, azt hiszem, rá lehetne bírni a főváros hatóságát, hogy még anyagilag is támogassa ez intézeteket. Hiszen vannak nagy városok, teszem Berlin, a melyek egészen a maguk költségén tartanak fenn tanítóképzőket. Most, hogy a közoktatásügyi miniszterium, a mint hallom, mind a két fővárosi — a polgári és az elemi — tanítóképző számára új házakat akar építeni, a főváros telkeket engedhetne át, s az állam viszont a fővárosnak bizonyos kedvezményeket biztosíthatna, például egynehány ingyenes helyet a benlakásban. Továbbá ki kellene nevezni az iskolaügyet vezető fővárosi tanácsnokot a tanítóképzők igazgató-tanácsába.

Ha így biztosítani lehetne a fővárosi tanítóképzők «termelésének fogyasztási területéül» magát a fővárost, akkor ez intézetek egy egész csomó tárgy terhe alól felszabadulhatnának. Főlöleges volna az egyházi zene tanítására időt fordítani, mert a budapesti tanító nem kántoroskodik, főlöleges volna a növendékekkel a leg-

különfélebb házi-ipari munkákat végeztetni, nem kellene annyi időt fordítani a mezőgazdasági és kertészeti gyakorlatokra. stb. De ugyanez áll az ország valamennyi tanítóképző intézetére nézve. Mi szükség volna, hogy csak egyet említsék, a máramaros-szigeti, vagy a znyó-váraljai tanítóképzőknek a német nyelvre, ha csupán az ő környékük számára képeznének tanítókat? De mert tanítóképzőink nem tudhatják, hogy neveltjeik széles e haza melyik vidékére vették, kénytelenek úgy berendezkedni, hogy tőlük telhetőleg mindenféle kívánalmaknak megfelelhessenek, s ez, nézetem szerint, a túlterhelés legfőbb oka. Pedig ezen könnyen lehetne segíteni. Ki kellene jelölni minden tanítóképzőnek a maga régióját, a melyből növendékeit rekrutálja, s a melynek számára tanítókat képezzen. Legelőször foganatosítsa ezt az elvet a kormány az állami iskolában, a mennyiben csakis az illető régióban lévő tanítóképzőből kikerült tanítójelölteket alkalmazzon. Apránként majd követik a községi és felekezeti iskolák is, mert belátják, hogy legjobban a vidékükbéli tanítóképző kvalifikálja a tanítókat az ő specialis viszonyaik számára. Ily módon sikeresen érvényesíteni lehetne a munkafelosztás elvét. Az egyik tanítóképzőben külön cursust lehetne berendezni pl. a siketnémák tanítói számára, egy másikban, a hol a körülmények úgy kívánják, nagyobb súlyt lehetne fektetni a mezőgazdasági és kertészeti gyakorlatokra.

Ily eljárás mellett jóllehet le kellene tanítóképzőinknek mondani az egyöntetűség kétes dicsőségéről, de elnyernék azt, hogy mindenikükből egy-egy sajtószerű intézet válnék elesen kidomborított egyéni jelleggel.

RADÓ VILMOS.

A ZENETANÁRKÉPZÉS ÜGYE HAZÁNKBAN.

A neveléstan régi és sokat hangoztatott alapelve, hogy a szellemi képességeket összehangzatosan kell kiművelni, hogy a nevelés és tanítás által az egész erkölcs-szellemi egyéniséget kell kifejteni. E harmonikus kiművelés felöleli a zenét is s ebben a lelki egyensúlyban a zene valóban egyike a legfontosabb tényezőknél. A zene az ember testi és lelki szervezetében van megállapítva, mely őt mintegy praedestinálja arra, mint a dalos madarat az éneklésre. Az bizonyos, hogy az ember kedélyi világa a zene által nyilvánul a legközvetlenebbül s az érzelemnek a gondolatvaló benső összefüggésénél fogva az emberi szellem egyik legkiválóbb sajátága.

A zene képző hatását már a régiek is elismerték. A nagy műveltségű görög nép egészen belefoglalta a nevelés keretébe. A zenét nem csupán a hallás, hang és zenei érzék kifejtése szempontjából művelték, hanem a szellem gymnastikájának tartották; céljául nem